

Classical liberalism and international relations theory : Hume, Smith, Mises, Hayek and International Society

Citation for published version (APA):

van de Haar, E. R. (2008). *Classical liberalism and international relations theory : Hume, Smith, Mises, Hayek and International Society*. [Doctoral Thesis, Maastricht University]. Maastricht University. <https://doi.org/10.26481/dis.20080605eh>

Document status and date:

Published: 01/01/2008

DOI:

[10.26481/dis.20080605eh](https://doi.org/10.26481/dis.20080605eh)

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Download date: 28 Mar. 2023

Het Klassieke Liberalisme en de Theorieën van Internationale Betrekkingen Hume, Smith, Mises, Hayek en de Internationale Samenleving

Het is niet overdreven om te claimen dat het liberalisme een van de belangrijkste stromingen is binnen de theoretische studie van de internationale betrekkingen (IB). Maar er is iets merkwaardigs aan de hand. De verschillende uitingen van het liberalisme in IB hebben allemaal dezelfde filosofische premissen en grofweg ook hetzelfde doel. Dat komt omdat het uitwerkingen betreft van de sociaalliberale variant, ofwel het liberalisme in de hedendaagse Amerikaanse betekenis. Dat is voornamelijk gebaseerd op het werk van Kant, Mill, Wilson en Rawls. Het gevolg is dat liberalisme in IB vaak gelijk gesteld wordt aan een utopisch geloof in wereldvrede, pleidooien voor een wereldregering of andere vormen van internationale gouvernementele organisatie of het idee dat er een natuurlijke harmonie van menselijke belangen bestaat.

Opvallend is dat een andere liberale hoofdstroming, het klassieke liberalisme, geheel geen eigen plek heeft in IB. De op zichzelf al sporadische studie van het klassieke liberalisme lijkt bij de nationale grens te stoppen, of zich hoogstens te beperken tot de internationale economische betrekkingen. Dit is merkwaardig, want het gaat niet om een of andere obscure variant. Tot het klassieke liberalisme behoren toonaangevende denkers, waaronder de belangrijkste representanten van de Schotse Verlichting David Hume en Adam Smith en prominente 20^e eeuwse politiek economen zoals Ludwig von Mises en de Nobelprijswinnaars Friedrich Hayek, Milton Friedman en James Buchanan.

Ondanks de omvangrijke literatuur die over deze denkers is verschenen is het geheel onderbelicht gebleven dat zij ook over internationale betrekkingen schreven, met name over oorlog en vrede, internationaal recht, vrijhandel, de nationale staat in internationaal verband, de machtbalans, nationalisme, imperialisme, bovenstatelijke samenwerking en de latere denkers soms ook over ontwikkelingshulp. Tot nu toe is er nooit een grondige poging gedaan deze ideeën over IB te analyseren. Mogelijk is dit veroorzaakt door een gebrek aan belangstelling voor het klassieke liberalisme, of omdat deze ideeën vaak ‘verborgen’ zitten in losse zinnen, alinea's, paragrafen of korte hoofdstukken. Er is dus grondig onderzoek vereist om het klassiek liberale internationale denken op te delven, in het juiste verband te plaatsen en op hun theoretische en praktische merites te beoordelen. Maar gelet op de grote invloed die klassiek liberale denkers sinds de 18^e eeuw hebben gehad op de wereldwijde politieke en economische ontwikkelingen, is het belangrijk om ook de internationale aspecten van hun denken boven water te krijgen. Die ideeën hebben ook invloed gehad op hun lezers, kunnen waardevol zijn voor het hedendaagse politieke debat en een nieuw licht werpen op de theorie van IB. Het gebrek aan kennis van het klassieke liberalisme onder IB-deskundigen heeft geresulteerd in een onvolledig, soms ronduit foutief, begrip van het internationale liberale perspectief. Dit proefschrift is een eerste poging tot correctie.

De casus van het klassieke liberalisme binnen IB is weliswaar uniek maar past in een breder verband. Als gevolg van academische specialisatie hebben de politieke filosofie en de theorie van IB de afgelopen eeuw een gescheiden ontwikkeling doorgemaakt. Politieke filosofen hebben de internationale politieke dimensie verwaarloosd, terwijl IB-theoretici zich vooral hebben beperkt tot het filosofische werk van een klein aantal ‘usual suspects’, zoals Thomas Hobbes en Immanuel Kant. Dat is jammer, want de materie van beide disciplines is nauw verwant en hun integratie draagt bij aan een betere kennis van nationale en internationale politieke processen. Een nevengevolg van de disciplinaire scheiding is dat er een tekort is aan goede overzichten van het internationale denken van de meeste vooraanstaande politieke denkers. In dit proefschrift wordt dit hiaat deels opgevuld voor wat betreft de liberale traditie. Het sluit daarmee aan bij het bredere onderzoeksveld met de

enigszins ongelukkige - want multi-interpretabele - naam 'internationale politieke theorie', ofwel *International Political Theory*.

De introductie van de klassiek liberale visie op internationale betrekkingen in dit proefschrift verloopt via het beantwoorden van de vraag:

Hoe denken klassiek liberalen over internationale politiek en hoe verhouden hun ideeën zich tot het huidige liberalisme in de theorie van internationale betrekkingen?

Deze centrale onderzoeksvraag omvat een aantal subvragen, te weten:

- Wat is het klassieke liberalisme?
- Wat schreven de belangrijkste klassiek liberalen over internationale politieke onderwerpen?
- Hoe worden deze klassiek liberalen gezien door IB theoretici?
- Bestaat een aparte klassiek liberale theorie ten aanzien van internationale betrekkingen en wat is daarvan de inhoud?
- Zo ja, hoe verhoudt deze theorie zich tot andere liberale theorieën van IB?

De antwoorden op deze vragen leiden tot de vergroting van de kennis van het liberalisme in het algemeen en van het klassieke liberalisme in het bijzonder. Daarbij wordt de kennis en positie van het liberalisme binnen de theorieën van internationale betrekkingen aangevuld en is het mogelijk om het klassieke liberalisme een eigen plek in IB te geven.

In de beantwoording staat het werk centraal van vier van de eerder genoemde denkers, Hume, Smith, Mises en Hayek. Hun gehele oeuvre wordt onderzocht op de ideeën over internationale betrekkingen. Voor Hume, Hayek en Mises is het de eerste volledige weergave van hun denken op dit vlak, terwijl van het internationaal-politiek denken van Smith een nieuwe interpretatie wordt gegeven. Voor dit viertal is gekozen omdat zij momenteel de meest invloedrijke vertegenwoordigers van de klassiek liberale stroming zijn, afgemeten aan hun reputatie, het aantal academische referenties, aantallen volgelingen, het in druk blijven van hun werk en naar hen genoemde denktanks, instituten en lezingen. In het proefschrift wordt aangetoond dat zij een hechte politiek-filosofische traditie vormen en wordt tevens beargumenteerd waarom zij geschikter zijn voor deze studie dan andere kandidaten, zoals Locke, Acton, Tocqueville, Buchanan of Friedman. Vanzelfsprekend heeft deze keus arbitraire kanten, maar het onderliggende idee is dat een studie naar de internationale kant van het klassieke liberalisme gebaseerd dient te zijn op haar belangrijkste vertegenwoordigers. Hedendaagse invloed heeft in deze voorrang boven chronologie, hoewel ook een aantal 19^e-eeuwse liberalen de revue passeert.

Het internationale politieke denken van de vier klassiek liberalen wordt geïnterpreteerd met behulp van de Engelse School, een theorie van internationale betrekkingen waaraan van oudsher onder andere Martin Wight, Hedley Bull en Herbert Butterfield verbonden zijn. De Engelse School heeft een overwegend historische benadering van de studie van IB en is deels ontstaan als tegenreactie op de Amerikaanse, positivistische benaderingen die in de jaren 1950 aan prominentie won in de sociale wetenschappen. De Engelse School onderscheidt in de ideeëngeschiedenis drie hoofdstromingen, tradities of perspectieven (de termen worden door elkaar gebruikt) om internationale politiek te ordenen en te verklaren. Ten eerste de realistische of Hobbesiaanse traditie, waarin de machtspolitiek en de overlevingsstrijd van de nationale staat centraal staat; ten tweede de revolutionaire of Kantiaanse traditie die een radicale omvorming van het internationale systeem voorstaat; en ten derde de tussenweg van het rationalisme of de Grotiaanse traditie, waarin de wereld wordt gezien als een internationale samenleving van nationale staten, met daarin Hobbesiaanse en Kantiaanse elementen. Dit proefschrift onderscheidt zich van de discussies over en binnen de

Engelse School door deze tradities als analysekader te gebruiken en om te bepalen welke traditie dominant is in het denken van Hume, Smith, Mises en Hayek. Deze inzichten worden vervolgens vergeleken met de bestaande opvattingen die over (een aantal van) hen bestaat binnen IB. Vervolgens wordt er een aantal andere nieuwe theoretische bevindingen aan ontleend.

Wat is klassiek liberalisme?

Vaak gaan schrijvers over het liberalisme een definitie of zelfs een grove afbakening uit de weg, omdat dit onmogelijk zou zijn door de veelzijdigheid van opvattingen binnen de liberale traditie. Hoewel dergelijke moeilijkheden worden erkend, wordt hier toch een poging gedaan de betekenis van de term klassiek liberalisme te preciseren. Als immers iedere opvatting als liberaal kan worden aangeduid, heeft het liberalisme als politiek-filosofische traditie geen onderscheidende betekenis.

Na een korte historische verkenning, wordt het klassieke liberalisme gepositioneerd als één van de drie liberale hoofdstromingen, naast het sociaal liberalisme en het libertarisme. De kernelementen van het klassieke liberalisme zijn (methodologisch) individualisme, het belang van de individuele (negatieve) vrijheid, geloof in een niet-metafysische natuurrecht, vertrouwen in de spontane ordening van maatschappelijke processen en de omarming van de rechtsstaat, waarbij de staat een minimaal takenpakket heeft.

Deze afbakening betekent dat sommige denkers buiten de klassiek liberale traditie vallen, terwijl zij in de literatuur vaak wel tot deze traditie worden gerekend. Aangetoond wordt echter dat Hobbes, Kant, Bentham en de utilitaristen, alsmede John Stuart Mill wel liberaal maar niet klassiek liberaal te noemen zijn, omdat in hun werk meestal maar enkele van de bovengenoemde elementen te vinden zijn.

David Hume en de internationale samenleving

De hedendaagse aandacht voor Hume's werk is vooral gericht op zijn algemene filosofie, terwijl zijn tijdgenoten veel meer interesse hadden voor zijn politieke opvattingen. Hume was zeer geïnteresseerd in de internationale politiek. Hij heeft diverse diplomatieke missies uitgevoerd en een ambassadepost bekleed. Ook was hij kortstondig bewindsman op het Britse ministerie van buitenlandse zaken. Voor IB-theoretici is zijn meest bekende werk een essay met een positief oordeel over de machtsbalans. Op basis daarvan wordt hij meestal als een realist beschouwd, maar een integrale analyse van zijn ideeën over internationale betrekkingen geeft een ander beeld.

Hume's buitenlandse politiek begint bij zijn mensbeeld, waarin een prominente rol is weggelegd voor de individuele, emotionele verbondenheid aan de natie, die ook wordt aangeduid met de termen 'staat' of 'land'. De staat is de belangrijkste speler in de buitenlandse politiek. In tegenstelling tot de realisten ziet Hume de internationale orde als een rudimentaire samenleving van nationale staten. Zij besturen hun onderlinge betrekkingen deels op basis van het internationaal recht ('laws of nations'), waarbinnen plek is voor het idee van rechtvaardigheid, met name als het gaat om oorlogsvoering. Dit geeft de invloed van Hugo de Groot weer op het denken van Hume. De laatste prijst oorlog niet snel aan als instrument van buitenlandse politiek, maar ziet zelfverdediging en het behoud van de machtsbalans wel als legitieme redenen ervoor. Hume verwerpt het imperialisme, met name in het debat over de Amerikaanse onafhankelijkheid. Hij ziet ook geen economische reden om de koloniën te behouden. Hoewel hij het minder systematisch uitwerkt dan zijn vriend Smith, is ook Hume een fervent aanhanger van vrijhandel en polemiseert hij veel en graag tegen het mercantilisme van zijn tijd. Maar anders dan de meeste 19^e-eeuwse liberalen legt hij geen relatie tussen handel en vrede.

Alles afwegend levert dit een beeld op van Hume als Grotiaan en aanhanger van de natuurrechtelijke traditie van de rechtvaardige oorlog, hetgeen lijnrecht ingaat tegen het oordeel van een aantal vooraanstaande IB academici, zoals Wight, Nye, Waltz en Walzer.

Adam Smith, Oorlog en Handel

Adam Smith is een aanzienlijk veelzijdiger denker dan zijn hedendaagse imago als econoom en vrijhandelaar doet vermoeden. Hoewel het direct een succesvol boek was, publiceerde hij *The Wealth of Nations* pas laat in zijn leven. Daarvoor was hij bekend vanwege zijn moraalfilosofie en rechtswetenschappelijke opvattingen. Net als Hume ziet Smith de natie als een positief te waarderen verband, dat voor het individu een bron van trots en eer is. In tegenstelling tot zijn Stoïcijnse inspiratiebronnen ziet Smith niets in een wereldburgerschap en is hij zeker niet kosmopolitisch georiënteerd. Hij heeft minder fiducia in internationaal recht dan Hume, hoewel hij onderkent dat er werkende regels en gebruiken zijn in de internationale arena. Hij besluit zijn *Theory of Moral Sentiments* dan ook met een expliciete blijk van waardering voor *De Iure Belli ac Pacis*, het meesterwerk van De Groot.

Opvallend is dat Smith zo iets als een Europese economie en cultuurgemeenschap ontwaart, waaraan hij overigens geen politieke conclusies verbindt. Ondanks alle leed en verspilling die ermee gepaard gaat, is oorlog volgens hem een normaal, vaak ook legitiem verschijnsel in de internationale betrekkingen. Smith schrijft uitgebreid over de organisatie van de nationale defensie, mede onder invloed van het Schotse debat over de wenselijkheid een eigen permanent leger op te richten. Smith kiest voor een degelijk leger in plaats van milities, niet in de laatste plaats omdat dit het mogelijk maakt om permanente buitenlandse handelsposten op te richten en te verdedigen. Vanzelfsprekend is Smith een vrijhandelaar, maar hij onderscheidt wel diverse gronden om volledige vrije handel te beperken, bijvoorbeeld als de nationale defensie in het geding is. Defensie is belangrijker dan welvaart, zegt hij. Dat de wereld ooit door vrijhandel zal worden gekenmerkt acht hij een utopie. Net als Hume ziet hij geen verband tussen vrede en handel en ook Smith is een fervent verdediger van de Amerikaanse onafhankelijkheid.

Naar Smith wordt slechts sporadisch verwezen in de IB literatuur, met uitzondering van referenties aan zijn handelspolitieke standpunt en een artikel van de hand van Andrew Walter. Veel IB-academici denken ten onrechte dat Smith een Kantiaanse kosmopoliet was, die als grondlegger kan worden gezien van het 20^e eeuwse Wilsoniaanse liberaal-internationalisme. Dit is onjuist. Smith kan echter ook niet als realist worden gezien, zoals Walters suggereert, want hij denkt niet Hobbesiaans en geeft geen Machiavellistische beleidsaanbevelingen. Ook Smith kan beter in het Grotiaanse kamp worden geplaatst.

Ludwig von Mises, Kapitalisme en Vrede

Mises is één van de belangrijkste klassiek liberalen van de 20e eeuw, door zijn oeuvre en zijn invloed als docent, zowel in Oostenrijk als de Verenigde Staten. Hij benadrukt dat internationale arbeidsdeling uiteindelijk tot vrede leidt. Dit sterk economische, schijnbaar Kantiaanse gezichtspunt doet echter niets af aan het belang dat ook Mises hecht aan de nationale staat. Net als voor Hume en Smith bestaat zijn ideale wereldorde uit een samenleving van nationale staten. Als schrijver uit het voormalig Oostenrijks-Hongaarse rijk heeft hij veel oog voor de kwalijke gevolgen van het nationalisme. Hij pleit voor bijna onbeperkte zelfbeschikking, maar keurt ieder pleidooi af voor de revolutionaire verandering van de wereldorde. Mises wijst voortdurend op de zwakke punten van de Volkenbond, welke volgens hem economisch nationalisme in de hand werkt en de ongelijke positie van de koloniën voor de eeuwigheid vastlegt. Hij keert zich tegen Wilson en de ideeën van andere liberaal internationalisten, zoals Norman Angell. Mises denkt dat internationale organisaties oorlog niet kunnen voorkomen en soms zelfs stimuleren, omdat ze belemmerend werken bij

het tot stand brengen van de volledige vrijheid van handel en immigratie. Internationaal recht is onvolkomen, maar wel belangrijk. Europese integratie kan volgens hem helpen om oorlogen te voorkomen en Mises is een tijdje zeer actief in de Pan-Europese beweging. Hij ziet niets in ontwikkelingshulp, omdat hij er geen resultaat van verwacht en het ook een expliciete steunbetuiging is voor het slechte, socialistische beleid van diverse heersers in de voormalige koloniën.

Mises' leven is sterk beïnvloed door de twee wereldoorlogen in de twintigste eeuw. Hij schrijft zelfs twee boeken die geheel aan de internationale politiek gewijd zijn. Net als Hume en Smith ziet hij een verband tussen de menselijke natuur en oorlog en denkt hij dat taalverschillen eeuwige bronnen van conflict zijn. Mises probeert via economische analyses aan te tonen dat het mogelijk is om het aantal oorlogen te verminderen of uit te bannen. Daarvoor is het nodig dat mensen inzien dat hun belangen het best worden gediend door de volledige vrijheid van handel en migratie.

Mises wijkt met zijn standpunten over internationale betrekkingen deels af van Hume en Smith. Naast het verschil in actuele omstandigheden, blijkt hij zich vooral te beroepen op 19^e-eeuwse denkers als Bentham, Ricardo, Bastiat, Cobden en andere leden van de Manchester School. Mises denkt dat hij zich ook baseert op Smith en Hume, maar interpreteert hen foutief, overigens net zoals Bentham en Cobden dat vóór hem deden. Hoewel een Engelse School classificatie in het geval van Mises moeilijker is dan bij Hume en Smith, moet ook hij, ondanks enkele Kantiaanse trekjes, per saldo tot het Grotiaanse kamp worden gerekend.

Friedrich Hayek, Internationale Orde en Federalisme

Hayek was de belangrijkste leerling van Mises en is waarschijnlijk de meest toonaangevende klassiek liberaal van de 20^e eeuw. Ook voor hem is de natie een belangrijke bron van individuele loyaliteit en maatschappelijke organisatie. Hayek heeft waardering voor patriottisme, maar wijst iedere vorm van nationalisme sterk af. Hij legt een rechtstreeks verband tussen socialisme, nationalisme en imperialisme. Oorlog is voor hem onlosmakelijk verbonden met de internationale politiek en net als Smith en Hume stelt hij dat oorlog soms nodig is. Zonder veiligheid kan er geen individuele vrijheid zijn. Later in zijn leven schrijft Hayek diverse stukken waarin hij militair ingrijpen verdedigt (Iran, Falklands) en het belang van de machtsbalans benadrukt. Hayek's ideeën over internationale betrekkingen worden gekenmerkt door een voorkeur voor federalisering van regio's waar een 'gewone' samenleving van nationale staten niet ontstaat, of niet is te handhaven. Tussen de jaren dertig en vijftig gaat het dan om het Europese continent, later pleit hij voor de federalisering van Jeruzalem. Maar een wereldfederatie gaat hem te ver, omdat hij vreest dat deze vooral een bedreiging van de individuele vrijheid met zich mee zou brengen.

De Volkenbond, de Verenigde Naties en de meeste andere internationale organisaties krijgen weinig waardering van Hayek, omdat ze te veel taken hebben en te constructivistisch zijn, bijvoorbeeld door het begrip mensenrechten op te rekken met sociale en economische rechten, bovenop de door hem zeer gewaardeerde klassieke burger- en politieke rechten. Desondanks is Hayek tegen de boycot van Zuid-Afrika, hoewel hij geen voorstander is van apartheid. Ook verdedigt hij het regime van Pinochet in Chili onder verwijzing naar het goede economische beleid. Hayek steunt dekolonisatie, maar ziet het wanbeleid van de socialistische heersers in de nieuwe staten met lede ogen aan. Niet ontwikkelingshulp, maar vrijhandel is volgens hem belangrijk voor de ontwikkeling van de arme landen. Later in zijn leven staat hij de denationalisatie van alle munten voor en is hij verklaard tegenstander van de Europese Economische en Monetaire Unie.

Hayek geeft weinig prijs over de bronnen voor zijn ideeën over internationale politiek, op Acton na. Hij lijkt in dit kader niet bijzonder beïnvloed door de Manchester School, noch

door Tocqueville. Hayek mengt zich soms in het IB-debat in de jaren dertig en keert zich daarin tegen de socialist Angell en vooral tegen de Marxist en realist Carr. Vergeleken met Mises heeft hij meer op met het realisme en keert hij zich sterker tegen door hem als utopisch afgedane opvattingen over een nieuwe en betere wereldorde. Uiteindelijk is ook Hayek een Grotiaan.

Liberalisme en de theorieën van internationale betrekkingen

De bevindingen van de voorgaande vier hoofdstukken geven aan dat het klassieke liberalisme een eigen kijk heeft op internationale betrekkingen. Het is nu mogelijk om de hoofdlijnen van een klassiek liberale theorie van IB te schetsen. Deze normatieve theorie begint bij de verhouding tussen individu, natie en staat. De natie vormt een integraal deel van de individuele persoonlijkheid. Maar nationalisme is uit den boze. De staat is de belangrijkste speler op het wereldpolitieke toneel, die samen met andere staten een internationale samenleving in stand dient te houden. Bovenstatelijke samenwerking in de vorm van federaties is pas wenselijk zodra is gebleken dat in een bepaalde regio geen normaal statenstelsel kan ontstaan.

De klassiek liberale theorie van IB omvat de Grotiaanse ideeën over internationale orde, zoals de waarde van de machtsbalans, de positieve rol van de rechtvaardige oorlog en het internationale recht. Dit laatste overigens zolang het beperkt blijft tot de vertaling van het natuurrecht in internationale betrekkingen, positief rechtelijke claims zijn uit den boze. De staat dient slechts een minimaal aantal taken te vervullen. Daarbij dient de rol van internationale gouvernementele organisaties zoals de Verenigde Naties verminderd te worden en kunnen de Wereldbank, het Internationaal Monetair Fonds en de Wereldhandelsorganisatie worden opgeheven.

In tegenstelling tot het strikte Cobdeniaanse non-interventionisme is humanitaire interventie soms noodzakelijk, zonder dat daartoe een algemene plicht bestaat. Voor imperialisme is geen plek. Ten aanzien van de Europese integratie werpt de klassiek liberale theorie van IB geen bezwaren op tegen de vorming van een federatie, maar daar zijn wel strikte voorwaarden aan verbonden, zoals instemming door de grote meerderheid van de bevolking en limitering van de centrale taken. De huidige Europese Unie komt niet in de buurt van het klassiek liberale ideaal, daarvoor zou het grootste deel van het huidige takenpakket moeten worden afgestoten en tegelijk voortgang moeten worden gemaakt op het terrein van buitenlandse politieke en defensie. In tegenstelling tot veel andere liberalen in IB ziet de klassiek liberale IB-theorie geen enkele relatie tussen vrijhandel en vrede. Op wat noodhulp na, dient publieke ontwikkelingshulp te worden gestopt. Alleen de ongehinderde werking van het kapitalisme kan onderontwikkelde landen verder helpen.

De klassiek liberale IB-theorie verschilt sterk van de verschillende andere vormen van liberalisme in de theorie van internationale betrekkingen. Dat wordt duidelijk uit de vergelijking met het liberaal internationalisme, liberaal institutionalisme, neoliberalisme en 'embedded' liberalisme. In dit licht is het niet verrassend dat het liberalisme in diverse IB-tekstboeken onvolledig wordt behandeld en er ook sprake is van een vertekende weergave van het begrip klassiek liberalisme in andere debatten in de IB-theorie, zoals over de democratische of liberale vrede. De analyse wijst er voorts op dat er in IB een flink aantal vormen van liberalisme de ronde doen, vaak geïntroduceerd door vooraanstaande academici, welke als verzonnen en nietszeggend terzijde moeten worden geschoven, bij gebrek aan fatsoenlijke fundering in de politieke filosofie.

Conclusie en mogelijkheden voor nader onderzoek

Het is duidelijk dat IB-theoretici hun idee van het liberalisme grondig dienen te herzien. Zij zijn zich onvoldoende bewust van het klassieke liberalisme als een coherente traditie, hetgeen

overigens als additioneel bewijs voor de onnatuurlijke scheiding tussen IB en politieke filosofie moet worden gezien. IB-academici hebben de klassiek liberale traditie schromelijk verwaarloosd, de ideeën van de meest prominente denkers ervan verkeerd geïnterpreteerd en mede daardoor geven zij de liberale ideeën verkeerd of onvolledig weer.

De synthese van de denkbeelden van Hume, Smith, Mises en Hayek maakt duidelijk dat het klassieke liberalisme een eigen plek in de IB-theorie verdient. Er is een groot verschil met andere varianten van het liberalisme in de IB, gebaseerd als deze zijn op het denken van Kant, Bentham, Cobden en vaak ook Mill. Klassiek liberalen denken dat menselijke conflicten niet zijn uit te bannen en daardoor oorlog ook niet. Het gaat erom het uitbreken van oorlog te verminderen en de uitwassen te kanaliseren met behulp van het internationale recht. Voor planning van internationale orde door internationale gouvernementele organisaties schiet de menselijke capaciteit tekort. De emotionele band tussen individu en staat maakt het streven naar een wereldregering zinloos en zou overigens ook een groot gevaar voor de individuele vrijheid betekenen.

Voor academici die werken binnen de Engelse School geeft de toevoeging van het klassieke liberalisme aan de Grotiaanse traditie reden om meer aandacht te schenken aan de internationale rol van het kapitalisme en aan Europese integratie. Ook dient het denken over het individu te worden herzien, omdat dit tot nu toe vooral plaats had binnen de Kantiaanse traditie. Daarbij is het bestaan van een Grotiaanse traditie in de ideeëngeschiedenis bevestigd, hetgeen ingaat tegen recente claims dat IB-tradities verzonnen zijn.

Natuurlijk is er nog voldoende stof voor nader onderzoek. Bijvoorbeeld de analyse van het werk van een groter aantal klassiek liberale denkers en de nadere uitwerking en verfijning van de klassiek liberale theorie van IB. Daarnaast is het noodzakelijk om de ideeën over internationale betrekkingen van andere denkers te bestuderen ten einde het kennishiaat tussen IB en politieke filosofie op te vullen en meer lading te geven aan de tradities van de Engelse School. Een belangrijk deel van de liberale puzzel is echter opgelost in dit proefschrift.